

Igen is, nem is

Enyészpontok 3.0

RÓZSA T. ENDRE

Magyar Zsidó Múzeum, 2018. XII. 14. – 2019. II. 7.

A mostani, *Enyészpontok 3.0* című kiállítás harmadik a sorban. Az első kiadás 2016-ban készült el, a magyar Soá 1944–45-ös brutális időszakával foglalkozott, a második 2017-ben, és az 1945–48-as rövid átmenet néhány, a hazai zsidóság számára negatív eseményére fókuszált. Mindkettő online művészeti projekt-ként jelent meg, mikroblogfelületen, kerekasztal-beszélgetéssel kísérve. A mostani, vagyis a harmadik viszont már nemcsak virtuálisan érhető el, de klasszikus kiállítás formájában is körbejárható. Mindhárom tárlatnak Don Tamás volt a kurátora, tőle származik a koncepció, és maga kereste hozzá a művészeket a Tom Lantos Intézet támogatásával.

Az enyészpont elvileg szerkesztési szakszó, de a jelentésmező az eredeti értelmet is őrzi. Azt, hogy adott események, vagy bármi más, egy bizonyos ponton odavesznek. Eltűnnek, megsemmisülnek, többé nincs róluk tudomásunk. A felejtéssel szemben azonban ott áll az emlékezés. Sőt, a reflexivitás. Az *Enyészpontok 3.0* éppen ezt teszi – emlékezik és reflektál –, és ez jó. Eredeti szándéka szerint a korai Kádár-kort idézné meg, amikor a közvélekedés szerint az antiszemitizmus enyészett el, és cserébe igencsak szűkre szorult össze a zsidó identitás. Az öt kiállító művész – Albert Ádám, Esterházy Marcell, Schuller Judit Flóra, Szabó Nóra, Szász Lilla – és egy művészettörténész, Véri Dániel művei megmutatják, hogy a közvélekedés görbe tükrének torzképeit vastkos hazugságszpirálok keretezik.

Geyer Artúr budai rabbi könyve, *A magyarországi fasizmus zsidóüldözésének bibliográfiája 1945–1958* Scheiber Sándor előszavával 1958-ban jelent meg. A kötetet kiadása után azonnal betiltották és be is zúzták. Azért meghozzá, mert a tételes felsorolásból kiderült, hogy 1949-ig bőven áradtak a visszaemlékezések, de a fordulat után a rezsim zsidópolitikája ennek véget vetett, és a kádárizmus ebben is jogfolytonos volt. A negatív eseményre Albert Ádám installációja reflektált a kisszobányi kiállítótér oldalvitrinjében. Látszólag koincidencia, de mégsem teljesen véletlen, hogy a kiállítás vezető teremben megrongált tóratekercsek darabjai

emlékeztetnek a magyarországi zsidóüldözés horrorjára, és az *Enyészpontok 3.0* kis termének eredeti installációjában: az egész hátsó falat betöltő vitrinben néhány tóraolvasó kezét, ezüst „Jad” írásmutatót is tárol a Zsidó Múzeum. A „kegytárgyak” kinyújtott mutatóujjai fekvő intenek mementőt. A szervezettebb kapcsolódások kézenfekvő lehetőségét viszont elpuskálták. Kár.

Szász Lilla videóinstallációt készített az MTK régi kemény magjának, a *Kék Közép* tagjainak emlékezéseit dokumentálva, és rögzítette azt a botránnyat is, amikor libát dobtak a focipályára. A klub okosan reagált: Gedeon liba lett a csapat kabalafigurája.

Egy Soá-túlélő árva kislány Lengyelországban talált otthonra, de a karjára tetovált szám megmutatta, hogy Dél-Magyarországról deportálták. Keresni kezdte a családját, de végül senkit nem talált. A kutatás során kapott valakitől egy gyűrűt, ezt követően pedig az ajándékozót kezdte keresni, de addigra már ő is eltűnt. Az *Éva A-5116* című film inspirálta Szabó Nórárt, akinek csen-csen gyűrűje két tenyérlenymatot mintáz negatív félgyűrűlenymatokkal. Ha egyesülhet a két tenyér, kiegészül a gyűrűforma.

A művészettörténész Véri Dániel a külföldi nyomásra megindult Soá-emlékművek történetét kutatta. Az első meghívásos, állami finanszírozású pályázatot Makrisz Agamemnon nyerte, akinek Ausztriában, a mauthauseni lágerben állították fel a szobrát 1964-ben. A mű felemelt öklű tüntető férfiak tömegét mutatja. Erre a koncentrációs tábor kőfejtőjének

foto: Balogh Viktória

ESTERHÁZY MARCELL: *Fillér 48.*, 2018, vegyes technika

jele. Nem ritkaság, sokan éreznek így mindmáig. Schuller a nagymama halála után vette észre, hogy a szomszéd Chai-betűs nyakláncot visel. Ez adta az inspirációt, hiszen az érintettek számára az életet jelentő szó felmutatása az identitás visszaépítését segíti, és tompítja az elszenvedett traumát.

Okos, ötletes, sőt remek a kamarakiállítás, viszont nagyon problémás a helyszín. A Zsidó Múzeum nem rendelkezik időszaki kiállítások számára alkalmas térrel. Pedig nagy szükség lenne rá. A Síp utca 12. alatt megkezdődött egy közösségi tér kialakítása, de végül dugába dőlt a terv. Állítólag egy kóser pizzéria szorítja ki onnan a kultúrát.

gyilkos emlékü halállépcsője veti rá sötét árnyékát. A cinizmus nem a szobrász bűne, hanem a pályázattóké, mindezt a korabeli zsűrijegyzőkönyvek tanúsítják.

A kamaratárlat két legjobb művét Esterházy Marcell és Schuller Judit Flóra készítette. A tettesek csendben maradásáról szól az egyik alkotás, az áldozatok traumatikus hallgatásáról a másik. Az ontológiai enyészpont kettejük között alakul ki, a tettesek és az áldozatok között feszülő virtuális tér adja meg a kor hiteles percepcióját, a váratlan párbeszéd a két mű között megtöri a némaságot.

Esterházy a Filler utca 48-as házba, Sebestyén János orgona- és csembalóművész elárvult lakásába költözött be. Néhány tárgy maradt csak vissza a zenész után, köztük egy kép az Akropoliszról. Ennek keretét szétszedve Esterházy egy pecsétet talált a belső deklin. A náci párt pecsétjét, lenejlonozva, körbecelluzozva. A dekli előoldalán egy idealizált Hitler-portré van. Sokszorosított grafika. Nincs erre magyarázat. Hacsak az nem, hogy a zsidó orgonaművész egy lomtalanításból vitte haza a képet, nem sejtve, hogy Hitler lapul az Akropolisz mögött. Az NSDAP-pecsétes dekli februárig a kiállítás falán lóg.

Schuller Judit Flóra a Chai-szimbólum két betűjének negatívját véste márványba, majd frottázst készített a márványlapról, így tűnt elő a pozitív kép. Schuller nagymamája mindig letompítva mondta ki a zsidó szót. A suttogás, a rejtőzködés, az identitás titkolása a félelem

SCHULLER JUDIT FLÓRA: Chai, 2018, márvány

Fotó: Balogh Viktória